

Емир Кустурица - „Сто яда“

Наричаха Драган Теофилович Зеко не само защото обичаше да яде моркови. Имаше големи очи и те виждаха неща, които малко хора в Травник забелязваха. Когато на 8 март 1976 година се облегна на уличния стълб, той не бе и сънувал обратата, който щеше да настъпи в живота му. Гледаше неоновите лампи, които се палеха на улица „29 ноември“, и се измъчваше от въпроса защо вече пет години подред неговият баща Славо забравя рождения му ден. Същият този Славо Теофилофич, капитан първи ранг, беше известен в Травник с това, че един приятел му бе подарил трийсет квадратни метра плочки и десет кила лепило, а той не му се беше отблагодарил, понеже не знаел как!

* * *

В същото време, когато връстниците му все още риташа топка на улицата, а офицерите не бяха приключили подготовката за осмомартенския бал в Дома на югославската народна армия, Зеко отмести погледа си от уличните лампи към кръстовището и надлеза, под който минаваше железопътната линия. „Да можех някак си да залича 9 март от календара, животът ми щеше да бъде по-лесен“, мислеше си момчето.

Но това не беше единствената му неволя. Ядосваше се, когато виждаше как от колите изхвърлят празни опаковки от солети, смачкани кутии цигари и разни други боклуци. Ето, в този момент видя един фичо, който се приближаваше с над шейсет километра в час, и усети, че го чака неприятна изненада. Или ще му кажат: „К’во се блещиш бе, педал?“, или ще го замерят с боклуци. Със звука на клаксона нечия ръка изхвърли през прозореца празна опаковка от бонбони, на която пишеше: „бронхокоминочистач за гърло“.

– Кретен! Защо замърсяваш града ми? – изтича Зеко след фичото, размахвайки заплашително опаковката, като не пропусна пътьом да събере останалите боклуци и да ги хвърли в контейнера. Успокояваше го мисълта, че някога нещата на това кръстовище са били и по-лоши.

До 1975 година по железопътната линия под надлеза минаваше Чиро и наред с писъка локомотивът изпускаше саждива пара. Когато времето беше ветровито, прането на комшиите в миг почерняваше. Зеко не допускаше подобно нещо на балкона на Теофиловичи. Имаше дни, когато Чиро покриваше със сажди цялата улица, а от колите човешки ръце изхвърляха всевъзможни боклуци!

Дали да изчистя улицата, или да изтичам да прибера от балкона чаршафите и калъфките, та да не почернеят от саждите?“, питаше се Зеко и в най-трудните моменти вземаше правилното решение. Зарязваше боклука и хукваше към балкона. Там събираще чаршафите, бельото, ризите на баща си и спасяваше прането от саждите. Така спестяваше ненужното нервиране на майка си, а боклуците от кръстовището разчистваше после.

Понякога вятърът го изненадваше и пращаше боклука в река Лашва! Това направо му късаше нервите. Прилошаваше му, когато виждаше как през пролетта по дърветата край Лашва се развяват разноцветни найлонови торбички. Приличаха му на стените в казармата „Петар Мечава“, където служеше баща му. Зеко тичаше и удряше с прът по клоните. А след като се убедеше, че не може да ги свали и че след безуспешните си опити торбичките се разпадат и още повече се заплитат в клоните, започваше ожесточено да шибва короните на дърветата и накрая чупеше цели клони.

„Ако ме гледа някой – мислеше си Зеко, – сигурно ще реши, че съм луд!“

Животът му беше труден, но съществуваше едно благоприятно обстоятелство. Имаше кому да се оплаче.

В една захвърлена вана в мазето на четириетажната сграда, където живееха Теофиловичи, във водата шляпаше шаран, купен за семейната слава, която капитанът тайно празнуваше през декември. На бетонната стена над ваната беше заковано парче дърво, на което с тебешир бе написано: *Сто яда*.

По-големият брат на Зеко, Горан Теофилович, с нетърпение очакваше момента, когато ще може да се къдне в мъртвия си баща! Защото това си беше хит на улица „29 ноември“. Но за да се случи, капитан Славо, естествено, трябваше да умре. В разговорите с по-малкия си брат Горан не скриваше тази своя нетърпеливост.

– Едва чакам старият да ритне камбаната!

Зеко не можеше да приеме жестокостта на брат си.

– Той мисли за всичко, още през март купи риба, която ще му трябва през декември. Страхотна идея, а? Какво ще кажеш?!

– Каква ти идея, чиста аванта!

– Каква аванта?

– Много просто, подкупил го е бащата на един войник, та да пусне сина му през уикенда у дома, в Нови Сад! Ех, братле, ти нищо не разбираш!

– Как така не разбирам?

– Той и задника ще си даде, само и само да удари келепира.

Зеко предпазливо слезе в мазето. Когато се убеди, че наблизко няма жива душа, затвори прозорчето и надяна маската за гмуркане. Преди да се гмурне във ваната, сложи шнорхела в уста. Потопи първо главата си, а след това и тялото.

Когато първенецът по шах за пионери на Социалистическа република Босна и Херцеговина Гачич прекрачи прага на мазето, видя само стъпалата му, които се подаваха закачени на ръба на ваната. Беше свикнала с тази гледка. Под правата черна коса, подстригана старателно в стил „принц Валиант“, нейните големи сиво-черни очи вече петнайсет дни наблюдаваха една и съща картина. Само дето не знаеше какво си говорят този малък човек и рибата. Какво ли не й минаваше през ума. И как не, след като на парчето дърво бе написано: *Сто яда*. Ала това не беше само проява на любопитство от страна на едно умно момиче. Дни наред Милияна наблюдаваше Зеко, беше влюбена, но и предпазлива. Често следваше стъпките на Драган Теофилович по травнишките улици и сокаци. Чувстваше се като омагьосана при появата му. Изгаряше от желание да го погледне в очите, но също толкова се боеше от първата среща. Дори отслабна от любов. През това време Зеко, по вече установения обичай, се доверяваше на голямата риба. Шаранът отваряше само от време на време уста, за да покаже, че всичко му е съвсем ясно. Зеко вярваше на баща си Славо, който бе прочел в руската книга „Чевенгур“, че рибата мълчи не защото е глупава.

„При хората е по-различно! Особено глупави са жените, които мълчат – казваше баща му. – Рибата обаче няма причини да бърбори! Тя не говори, защото знае всичко, а не защото няма какво да каже и е глупава, както някои си мислят.“

– В моето семейство положението е тежко. Брат ми Горан едва чака татко да умре, а мама е на нож с баща ми. Каза му, че чака децата да пораснат и да побегне през глава от него, защото той мисли само за своя задник. А аз виждам нещата другояче. Баща ми е добър човек. Странното, мили мой шаране, е това, че външно всичко изглежда хубаво, а отвътре е гнило като войнишко легло – отгоре е опънато като по конец, а отвътре дюшекът се е разпаднал, молците и мишките са изяли всичко. Така и в душата ми всичко се разпада, все едно мишка е влязла в сирене.

Милияна се оттегляше точно навреме. В края на разговора шаранът обикновено правеше скокове във водата, а Зеко вярваше, че така той изразява радостта си, защото не е бил сам.

„Март отнася шкартото“, говореха по-възрастните, когато снеговете започваха да се топят. Независимо от това колко босненци и херцеговци не успяваха да преживеят суровия преход от зима към пролет, Зеко не обичаше месец март. Ясно му беше, че неговият рожден ден се забравя заради осмомартенските тържества, и по време на обяда подемаше разговор, който привидно течеше в друга посока.

– Защо не се празнува ден на мъжа? – питаше той майка си.

– Защото тук за мъжете всеки ден е празник!

– А защо точно 8 март, а не някой друг ден?

– Да не би Славо да е забравил рождения ти ден? – кикотеше се Горан.

И тази година Теофиловичи тръгнаха на традиционната си осмомартенска разходка. Мама Аида и Горан мълчаха. Смятаха, че така е по-добре, защото за всяка изговорена дума Славо имаше поне сто теории, които елиминираха всичко изречено преди него! Зеко неочаквано се затича по нанадолницето и нагази в Лашва. Спря се наред реката, водата едва стигаше до глезените му. Искаше му се да привлече някак вниманието на баща си.

– Защо гражданите не се договорят и не почистят Лашва, та това е нашата единствена река?!

– Излизай от водата, ще си лепнеш някоя пневмония! Винаги ли трябва да си на всяка манджа мерудия?! – Мама Аида се опасяваше, че синът ѝ расте като малък старец.

– Детето разсъждава съвсем разумно!

Наред реката Зеко видя един по-голям камък. Без да обръща внимание на майчините си думи, той наблюдаваше как ветрецът си играе с водната повърхност и се вглеждаше в малките камъчета, които се подаваха около стъпалата му. „Сигурно под тези камъчета има големи скали, които нищо не може да помръдне – помисли си той. – Също като с нашето семейство, все се надяваме, че ще бъде по-добре, а нещо тежко стои на дъното и не ни дава да се мръднем.“

След второто нареждане на Аида Зеко излезе от водата. Майката свали обувките му, започна да търка с ръце пръстите му и се опита да сгрее с топлия си дъх стъпалата му, а той чакаше баща му да го погали за награда.

– Хайде холан, Славо, защо не прегърнеш детето? Няма да ти се откъсне ръката!

– Не е здравословно!

– Кое не е здравословно, да си целунеш детето ли?

– По света върлуват невидими вируси, а не руснаци и американци, както изглежда! И затова светът ще пропадне!

– Чудо голямо, ако е такъв, нека пропадне! Гушни детето, холан!

* * *

Комендантът на казармата „Петар Мечава“ – полковник Лазо Дробняк, мъчително понасяше мисълта, че жена му не може да му роди дете. Обзети от това чувство, той и неговата Светлана поеха към Дома на югославската народна армия. Когато видя, че срещата с капитан Теофилович не може да бъде избягната, комендантът с мъка преглътна. Не ценеше капитана като професионалист, а още по-малко като човек. Знаеше, че Славо държи у дома си цивилните дрехи на войници от Крагуевац. Така те можеха да се преобличат през уикенда, да ходят по купони и да гонят мацки. Понякога бягаха и до Крагуевац, особено когато Славо беше дежурен. По този начин той изразяваше локалния си патриотизъм и свързаността си с родния край, но уронваше престижа на казармата, особено на коменданта. Всъщност полковник Дробняк бе готов да прости недостига на професионална отговорност на своя капитан, но не можеше да понася Славо като човек. Веднъж в Голия, докато траеше учението, полковникът,

въртейки чаша вино в ръка и загледан в петното върху покривката, попита своя капитан първи ранг:

– Човекът е произлязъл от маймуната, нали? А ти как мислиш, Славо, в какво ще се превърне човекът?

– Това са въпроси за умни глави, а не за нас, дето гълтаме прахоляците!

– Аз мисля, че в по-нататъшното си развитие човекът неминуемо ще се превърне в кон!

– Откъде знаете, другарю полковник?

– Ами гледам теб, Славо, и всичко ми е ясно.

– Мен гледате?!

– Ти, Славо, си истински кон – липицанер... ха, ха, ха, параден кон... бррр, ррр... – и полковникът започна да цвили като кон.